

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Sleutelfiguren

Rutgers, M.

Citation

Rutgers, M. (1991). Sleutelfiguren. *Bestuurskundige Berichten*, 14(1), 11-13. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234207>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234207>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Sleutelfiguren

Door Mark Rutgers

Vooraf.

Een nieuwe redactie een nieuw geluid: Het oude 'spiegelingen' waarin de meest ondoordachte opwellingen door mij mochten worden verwerkt tot een verhaaltje is na zes afleveringen bruut door de redactie van BB beëindigd. Na zware onderhandelingen heb ik de voor mij zo belangrijke mogelijkheid tot publiceren weten veilig te stellen, maar niet onder dezelfde naam: Spiegelingen wordt Sleutelfiguren. Helaas betekent dit voor u als lezer dat de vrij willekeurige verzameling wetenswaardigheden - met moraliserende ondertoon - wordt vervangen door meer inhoudelijke stukjes. Erger, ik ben nu gedwongen mijn schrijfgedrag te disciplineren. Omdat ik mijn contributie voor de B.I.L. al had voldaan was mijn positie ten opzichte van de redactie echter nogal zwak; het spijt mij.

Sleutelfiguren.

De bestuurskunde kent vele invloedrijke auteurs. De namen die al snel opduiken zijn (al dan niet terecht) Woodrow Wilson, Max Weber of recentere auteurs zoals Dwight Waldo, Herbert Simon, enzovoort. Als we kijken naar invloedrijke denkers uit een verder verleden zijn het mensen zoals Veit Ludwig von Seckendorf en Lorenz von Stein die gewoonlijk worden aangehaald. Zelden is er aandacht voor Nederlanders die van invloed zijn (geweest) op het bestuurskundige gedachtengoed. De komende aflevering van *sleutelfiguren* zullen op bescheiden wijzen in deze lacune voorzien.

Sleutelfiguren: *Filips van Leiden*, circa 1325-1382.

Filips van Leiden is één van de grote Nederlandse juristen, maar hij mag ook tot de voorlopers van het bestuurskundige denken in Nederland worden gerekend. Let wel, in de 14e eeuw werden nog geen specifieke bestuurskundige vraagstukken als zodanig onderscheiden. De voorhanden zijnde 'bestuurskundige' geschriften uit de late middeleeuwen betreffen praktische verordeningen voor functionarissen en zogenaamde vorstenspiegels. Pas vanaf midden 16e eeuw krijgen staatsrechtelijke overwegingen een plaats in met name de vorstenspiegels. Toch begint al

in Filips' tijd de professionalisering van het bestuur vorm te krijgen. Langzaamaan wordt een universitaire juridische opleiding het voortraject voor (hogere) ambtelijke en bestuurlijke functionarissen. In deze zin is de juridische opleiding voorloper van de hedendaagse bestuurskunde opleidingen.

Filips van Leiden studeerde zoals vele Nederlandse tijdgenoten rechten te Orleans (Frankrijk). Zijn naam als geleerde vestigde hij door in circa 1355 een verhandeling te schrijven: *De cura reipublicae et sorte principantis* (Over de staatszorg en de rol van de vorst daarin). Voor onze hedendaagse begrippen is het een vrij ongestructureerd geheel, opgebouwd uit 85 casus. Casus 37, over de monopolies van de gilden, illustreert zijn werkwijze: Filips is tegen deze monopolies en ondersteunt deze visie door een lang citaat van de Romeinse keizer Justinianus waarin (circa 800 jaar eerder) monopolievorming wordt verboden. Filips behoort daarmee tot de eersten die het Romeinse recht als basis gaan gebruiken voor de eigentijdse samenleving en als middel bij uitstek zien voor het herstel van de maatschappelijke orde en welvaart. Hij geeft daaraan nadrukkelijk een eigen signatuur. In de woorden van de historici Jan en Annie Romein: "De staat die Filips voorzweeft, is een ambtenarenstaat. De baljuwen die het politieke, de rentmeesters die het financiële en de rechters die het juridische bestuur vormen, moeten geen hoge hanzen zijn, maar geschoolde burgers, dienaren van de vorst, dat is van de staat." Met dergelijke opvattingen is hij zeer vooruitstrevend te noemen. Op andere terreinen is het werk van Filips vernieuwend, met name zijn nadruk op het belang van zorgvuldigheid en op procedures: geen stuk hoort de grafelijke kanselarij ongetekend te verlaten en alle documenten moeten zorgvuldig worden bewaard. Daarmee legt hij principes vast die nog steeds gelden in het openbaar bestuur. Filips is hiermee tevens iemand die aantoonbaar heeft bijgedragen aan wat Max Weber de rationalisering van de Westerse samenleving noemt. Zijn eigen werkomstandigheden waren er echter niet minder middeleeuws door.

Al hoewel voor zijn levensonderhoud ambtelijke functies voor de overheid beklede, verkreeg hij zijn meeste inkomsten uit kerkelijke ambten. In 1355 werd hij bijvoorbeeld geestelijke in de parochiekerk te Amsterdam en in 1366 verwierf hij het zogenaamde kapittel in de St.Pankras kerk te Leiden (nu meestal bekend als de Hooglandse kerk).

Filips' werk als geleerde is van grote invloed geweest. De historicus Fruin plaatst hem zelfs op gelijke voet met onder andere Montesquieu. In zijn eigen tijd was Filips zeker ook als bekwaam ambtenaar bekend (getuige zijn benoemingen). Maar er is nog een derde grond voor zijn bekendheid: hij staat te boek als de stichter van de oudste openbare bibliotheek in de Nederlanden. Het betreft zijn privé bibliotheek die hij na zijn overlijden - onder strikte voorwaarden (nauwelijks 'openbaar' te noemen) - open liet stellen voor mensen die wilden gaan studeren en de daartoe benodigde kostbare handgeschreven boeken niet konden betalen (10

boeken zijn in die tijd ongeveer evenveel waard als een stadspand!). In later eeuwen is deze bibliotheek bekend geworden als de 'Templum Salomonis' een aanduiding die nog steeds terug te vinden is op de gevel van Nieuwsteeg 1 te Leiden (boekhandel Burgersdijk en Niermans). Dat is niet zomaar: het betreffende pand naast de Pieterkerk was Filips' (tegen de stadsmuur gebouwde) woonhuis waarin later de bibliotheek te vinden was.

Advertentie

Zoekt u duurzame kwaliteit?

Het adres voor het borduren van:

U vindt ons in het pand van de Dumpschoep!

- ☛ relatiegeschenken
- ☛ promotieartikelen
- ☛ bedrijfskleding
- ☛ gewoon voor de gaai

schoolstraat 7d-2225 KM-Katwijk -tel/fax: 071-4074263
(zie plattegrond) buslijn 41 stopt 100 meter bij ons vandaan

Hilsen fra Iris!

Iris Overduin

UNIVERSITY OF BERGEN

Department of Administration and Organization Theory

Iris Overduin is derdejaars studente bestuurskunde en zit in de redactie van Bestuurskundige Berichten. Zij studeert dit half jaar in de stad Bergen in Noorwegen. Een aantal keer zal zij in de BB vertellen over haar ervaringen in deze noordelijke studentenstad.

Op het moment dat u dit artikel onder ogen heb, zit ik waarschijnlijk al een paar weken in de stad Bergen, de meest regenachtige stad van Europa. Bergen is een plaats met 220.000 inwoners aan de westkust van het prachtige Noorwegen. Waarschijnlijk zit ik nu te genieten van de prachtige omgeving, mijn nieuwe vrienden en natuurlijk ook de studie. Echter, vooraf-

gaand aan deze reis heb ik nog een reis moeten maken; namelijk een reis door de wereld van de bureaucratische organisaties. Ik zal u vertellen wat ik mee heb gemaakt, voordat ik eindelijk mijn koffer kon inpakken en kon vertrekken naar de donkere dagen van het magische Noorwegen..

Het avontuur begon voor mij eind september 1997. Ik

